

De argeloze jaren

Colofon

ISBN: 978 90 8954 624 1

1e druk 2014

© 2014, Ton Oosterhuis

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De argeloze jaren

*De verborgen verhalen van mijn schooltijd
aan het Zaanlands Lyceum*

Ton Oosterhuis

INHOUD

Intro: de moord op een Landwachter	9
1. Marcus Bakker, leerling	22
2. Anton Baljet, leraar geschiedenis	33
3. Frans van Bergen en Henegouwen, leerling	39
4. Willem van Doorn, leraar Engels	43
5. Roosje Drilmsma, Rolf Eisendrath en Julie Vet, leerlingen	48
6. Willem S.H. Elte, leraar natuurkunde	62
7. Harry Fields, leerling	68
8. De zonen van ir. Jan Doeke Fokma	74
9. Evert Honig en Piet de Jong, oud-leerlingen	78
10. George Jambroes, leraar wiskunde	88
11. Fred Kater, leerling	95
12. Edgard Lemaire, leraar Frans	99
13. Marcus Polak, leraar aardrijkskunde	102
14. Tineke Sonneveld, klasgenote	106
15. Cornelis Jacobus Theijssen	112
16. Dr. G. v.d. Torren, leraar plant- en dierkunde	122
17. H.A. Vermeer, leraar Engels	126
18. H.J. van Wielink, leraar Nederlands	130
19. Klaas Woudt, klasgenoot	133
20. L.W. Zoeter, tekenleraar	139
21. Pieter Jacob Zwart, oud-leerling	142
Nawoord en woorden van dank	147
Bijlage: slachtoffers in het Verre Oosten	152
Personenregister	159

*Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.*

Leo Vroman

Uit: Slaapwandelen (1957)

*Achter verduisteringsgordijnen
scholen wij saam in onze eigen
huizen, verkramp, zoals konijnen
die buiten de vos horen hijgen.*

Eigen gedichtje uit 1942.

Intro: De moord op een Landwachter

Het gebeurde op 19 september 1944, veertien dagen na Dolle Dinsdag, die dag waarop we dachten dat de bevrijders nabij waren. Er heerste paniek in de gelederen van de zwarthemden. Sommigen waren al gevlucht naar Duitsland. Anderen probeerden onder te duiken of aansluiting te zoeken bij de illegaliteit. De vrees voor bijtjesdag zorgde in hun gelederen voor spanning en radeloosheid. In die sfeer besloten vier Landwachters dat het tijd was voor drastische actie. Het waren A.J.A. van den Berg, Dirk Gerrit Hagoort, Herman Moraal en Jan Pieter de Vries. Ze droegen de zwarte NSB-partijkleding: zwarte overhemden, zwarte pantalon of rijbroek, zwarte leren motor- of rijlaarzen, zwartleder koppelriem met bijbehorende draagriem.

Ze zaten te drinken in *café De Oranjeboom*. De drank vloei­de rijkelijk en de gesprekken werden steeds ver­hitter. Ze koesterden al enige tijd verdenking tegen de burgemeester van Zaandam, Hendrik Vitters. Die was weliswaar een trouw lid van de NSB, maar hij gedroeg zich verdacht. De vier dachten dat hij wel een Engelse spion zou zijn. Hij was in elk geval niet zo'n felle nazi als zijn voorganger Van Ravenswaay was geweest. Hij had zelfs een aantal van diens maatregelen ongedaan gemaakt. Misschien was er wel enige reden voor hun verdenking. Sinds hij de stad moest regeren zonder wethouders, had Vitters de hulp aanvaard van vijf mannen uit de illegaliteit. Die hadden zich aangeboden in de vorm van een Nood Organisatie (NO). Vitters pakte de hulp met beide handen aan. Er werd meteen stiekem een Stichting van gemaakt. Zo werd legaal direct verbonden met illegaal. Door Vitters kreeg de NO telefoonaansluiting. De NO zorgde

voor een prachtige camouflage voor de illegaliteit. Met de distributievoorschriften werd zo gemanipuleerd dat de BS van voedsel kon worden voorzien. Vitters kletste een schip los van de Duitsers en zo konden onder het voedsel wapens worden vervoerd.

In café *De Oranjeboom* zaten de vier landwachters over dit soort zaken te praten. De drank maakte hun koppen wazig, maar hun harten moedig. Er moest iets gebeuren. Er moest met die kerel worden afgerekend. De tijd van woorden was voorbij, de tijd van daden was gekomen. Moeizaam hesen ze zich uit hun stoelen om aan de slag te gaan. Een van hen was Hoofd Luchtbescherming. In die functie had hij, tegen de wil van Vitters, een luxe auto gevorderd en in die auto reden ze naar de Botenmakersstraat, want daar zetelde Vitters in de burgemeesterswoning die Joris in 't Veld had moeten verlaten.

Na de oorlog heeft Vitters verteld wat er toen is gebeurd: “Op 19 september 1944 hebben enkele NSB’ers een aanslag op mij willen plegen, daar ik zogenaamd Engels spion zou zijn. Zowel van NSB- als van politiezijde was ik tevoren reeds gewaarschuwd. De vete was door diverse dingen ontstaan, onder andere door het vorderen van luxe wagens en het weghalen van sigaretten, onder andere door ‘mijnheer’ Hagoort, en op 19 september zijn zij aan mijn woning geweest om mij te pakken.”

Helaas, de burgemeester had zich beveiligd door een politiemacht te legeren in zijn woning. Bewakers omringden zijn huis. De vier stapten maar weer in en reden weg. Maar ze waren gesignaleerd en dat zou nog gevolgen hebben.

Vermoedelijk hebben de vier in *De Oranjeboom* toen nog wat meer drank tot zich genomen. Vervolgens begonnen ze met hun dronken koppen aan een dollemansrit. Met hoge snel-

heid doorkruisten ze de straten van Zaandam, Koog aan de Zaan, Zaandijk. Op de Guisweg ging het mis. Daar sloeg hun wagen driemaal over de kop. Het vehikel belandde in de berm met drie zwaargewonden. De toegesnelde politie waarschuwde Vitters. Die aarzelde niet. Met politiechef Tonny Jansen en een paar van diens ondergeschikten reed hij zo snel mogelijk naar de Guisweg.

Jansen speelde toen al een jaar lang een dubbelrol. Binnen het korps en tegenover de Sicherheitsdienst deed hij zich voor als een loyale en fanatieke nationaal-socialist, maar tegelijkertijd was hij de verzetsbeweging van dienst. Na de oorlog werd hij veroordeeld tot 2,5 jaar cel, een relatief lage straf gezien de wandaden die hij had gepleegd.

Vermoedelijk maakten Vitters en Jansen tijdens de autorit afspraken over wat ze in Zaandijk wilden doen. Op de plaats van het ongeluk aangekomen zagen zij een van de landwachters bewusteloos op de grond liggen, terwijl een andere met de handen aan zijn hoofd in de omgekantelde wagen zat. De twee anderen stonden op de weg.

Toen oud-burgemeester Vitters hierover in januari 1947 werd ondervraagd, vertelde hij: "Ik ben op Hagoort toege-
lopen, waarna er met hem een woordenwisseling ontstond. Daarop heb ik uit zelfverdediging Hagoort neergeschoten. Van den Berg stond schuin achter mij, zodat ik hem niet kon zien. Van den Berg stond bij Tonny Jansen. Hij droeg een revolver in de houder. Nadat ik Hagoort had neergeschoten, vernam ik achter mij nog een schot. Ik keerde mij om en zag Van den Berg op de grond liggen. Ik knielde naast hem neer en constateerde dat zijn revolver nog in zijn tas zat. Ik heb meteen aan Jansen gevraagd waarom hij hem had neergeschoten. Hij antwoordde mij dat Van den Berg mij in de rug wilde schieten. Van den Berg heeft mij, stervend, zijn

excuses aangeboden, en gezegd: 'Ik heb u niets kwaads willen doen'."

Vier dagen na de moord stond het bericht over een moordpartij tussen rivaliserende tegenstanders in een regionale editie van *Vrij Nederland* onder de triomfantelijke kop 'De wolven verslinden elkaar'. '19 Sept. '44 speelde zich te Zaandijk een wildwest drama af, waarbij betrokken Vitters, z.g. burgemeester van Zaandam en 4 Landwachters.' Volgens *Vrij Nederland* hadden de NSB'ers zich de auto toegeëigend van de Gemeentelijke Luchtbeschermingsdienst, een handeling waarvan Hendrik Vitters niet was gediend.

Tot zover het verhaal van de moord op die 'mijnheer' Hagoort. Hij was fout. Dat staat vast. In de levensbeschrijving van Benno Henri Jürgens, leerling van de Montessorischool aan de Koogse Lagendijk, las ik dat deze knaap in de klas een keer vroeg: "Wie is aardiger, oom Adolf of tante Willemien?" (Adolf Hitler of koningin Wilhelmina). De vader van een klasgenote, Dirk Gerrit Hagoort, belde 's avonds Benno's ouders op met de boodschap dat een kind van een dergelijk gezin dat soort dingen beter niet kon zeggen. Zijn moeder was joods.

Waarom begint dit boek over mijn argeloze jaren met de moord op deze landwachter? Om de eenvoudige reden dat Dirk Gerrit Hagoort (1902-1944) ooit mijn schoolmeester was geweest in de vijfde klas van de lagere school. Hij had toen een beslissende invloed op mijn leven gehad en daar heb ik hem nooit voor kunnen bedanken.

*

Ik was acht toen mijn ouders aan de Zaan met hun zakelijk avontuur begonnen. Aangezien mijn vader een geboren

Zaankanter was, hoefde die keuze niemand te verbazen. Hij begon voor zichzelf als bakker aan de Westzijde, de hoofdstraat van Zaandam. Strikt genomen lagen alleen winkel en woonhuis aan die straat en lag de bakkerij zo'n vijftig meter achter het huis aan de Schipperssteeg (later herdoopt tot Simon de Witstraat). De jaren in Zaandam waren mijn eigenlijke jeugdijaren. Schuin tegenover ons huis lag de Bullekerk. Het kerkplein was ons speelterrein. Daar hebben we eindeloos gevoetbald, met één jongen op de uitkijk om te voorkomen dat een politieagent onze bal in beslag zou nemen. In die buurt heb ik alles beleefd wat tot een jeugd behoort. Het waren de argeloze jaren van de schooljongen, de puber en de adolescent.

Het gedeelte van de hoofdstraat waaraan wij woonden, werd in de volksmond de 'fluwelen' Westzijde genoemd. Die naam ontleende de straat aan zijn bewoners. Tegenover ons woonde in een deftig herenhuis de fotograaf voor de betere standen, naast hem dokter Pelt en daarnaast de families Heijn en Verkade. Hoewel Albert Heijn dus mijn buurjongen was, iets jonger dan ikzelf, heb ik nooit met hem gespeeld. Daar was de sociale afstand toch te groot voor. Dat heb ik althans vele jaren gedacht totdat ik de mémoires van Albert Heijn onder ogen kreeg en daarin het volgende las:

'Maar voor de rest vond ik mijn kameraadjes op de Westzijde waar wij woonden. Net meldde ik dat in Zaandam arm en rijk met elkaar speelden en ik heb daardoor een reuze spannende jeugd gehad. Als het even kon trokken mijn broer en ik naar het plein voor de Bullekerk, op honderd meter van ons huis. We deelden onze autopedes en Vliegende-Hollanders met iedereen en ondernamen soms verre tochten. Op een dag ben ik met mijn vriend Arie de Carpentier op mijn step helemaal naar Amsterdam gereden om pannenkoeken te gaan eten bij

zijn tante. Ook gingen we dikwijls naar het Stuurmanspad achter ons huis waar Arie in een laag huisje woonde...' (J.L. de Jager, *Albert Heijn, de mémoires van een optimist*, 1998, pag. 37-38).

Bij nader inzien was het dus niet de sociale afstand maar de fysieke die de vriendschappen heeft bepaald; hij vond zijn vriendjes aan zijn kant van de Westzijde, ik aan de mijne. Hij speelde met de kinderen die aan het Stuurmanspad achter zijn huis woonden; ik vond mijn speelkameraadjes in de Schipperssteeg achter ons huis. De hoofdstraat met zijn relatief drukke verkeer vormde voor kinderen blijkbaar een grotere barrière dan sociale afstand.

De argeloosheid had tot gevolg dat ik de zorgen van de crisisjaren nauwelijks bewust heb beleefd. Dat mijn ouders als middenstanders bij tijd en wijle diep in de zorgen zaten, bleef mij verborgen. Mijn enige waarneming betrof het feit dat op een dag de prachtige zwarte piano, waarop mijn moeder soms speelde, werd weggedragen. Het leven thuis was door dat alles uitermate sober, maar daar heeft een kind geen weet van. Het was nu eenmaal een sobere tijd. Brood op de plank hoefde echter nooit te ontbreken. Radio was het toppunt van vermaak, en auto's reden er nog nauwelijks. Ik herinner mij uit mijn jeugd jaren in totaal drie autotochten. Een daarvan was een uitstapje dat mijn vader voor het hele gezin had georganiseerd door het huren van een auto met chauffeur. Een andere keer mocht ik meerijden met de vrachtauto van Simon de Wit die levensmiddelen ging afleveren aan de Jamboree in Vogelenzang. In negentien drie zeven, zoals iedereen weet. Maar de beste herinneringen be- waar ik aan die keer dat ik een dag meegang met de chauffeur die bij ons altijd de gist afleverde. "Dekkertje", noemden we hem, wegens de Zaanse voorliefde voor verkleinwoorden,

maar ook om zijn weinig imposante omvang. Zijn rondrit langs alle bakkerijen in de Zaanstreek was op zichzelf al een belevenis, maar boeiender nog waren zijn verhalen. Dekker was als kind opgegroeid in Hoofddorp en was schoolgegaan bij meester C. Johan Kievit. Hij wist precies welke schooljongens deze onderwijzer had getypeerd in zijn bestseller over Dik Trom en hij kon daar smakelijk over vertellen. Zijn grootste trots was dat hij er zelf ook in voorkwam, maar tot mijn spijt ben ik vergeten als wie. Mijn eerste huis toen ik was getrouwd, was een inwoning bij het echtpaar Dekker in de Tuinstraat. Van Dekkertje is de onvergetelijke kenschets van het jonge echtpaar dat bij hem was ingetrokken: “Zij zit wel muziek in, maar hij is een dooie pier.” Dat laatste omdat ik op den duur zijn eindeloze verhalen ging ontwijken door een voortdurende haast voor te wenden.

Voor een kind bestaat de buitenwereld vooral uit familieleden. Het zijn de ooms en tantes die de geur van het vreemde in huis brengen. Soms gewild, zoals in de contacten met oom Wim Banning die in Bentveld woonde op het terrein van de Woodbrookers, een heerlijk speelterrein. Minder gewild wanneer oom Auke, de man van tante Trijntje Oosterhuis (een andere Trijntje), verhalen vertelde over zijn ervaringen als zeeman en uitvoerig stilstond bij de uitstekende voorzieningen in de bordelen van Leningrad. “Daar hadden die bolsjewisten toch maar voor gezorgd!”

Intussen draaide de wereld door, maar daar hoorde ik nog niet bij. De jaren dertig met hun massale werkloosheid waren bepaald niet vrij van maatschappelijke onrust. De geruchten over relletjes vond ik zo spannend dat ik ze als 't ware meebeleefde, vooral als erbij werd verteld dat de politie met blanke sabel de demonstranten uiteen had geslagen. Het maakte zo'n indruk op me, dat ik thuis in geuren en

kleuren verhaalde wat me was overkomen. Sindsdien waren mijn ouders een beetje wantrouwend als ik een avontuur had beleefd. Mijn fantasie speelde me parten, zeiden ze dan. En gelijk hadden ze. Mijn werkelijkheid had weinig van doen met de hunne. Ik had mijn eigen wereld, die was bevolkt met sprookjesfiguren, velen uit mijn boeken, sommigen van eigen maaksel. Af en toe drong de werkelijkheid in mijn jongenswereld binnen. Ik had een keer vriendschap gesloten met een jongen die achteraf in het Westzijderveld woonde. Hun huis stond bij de loodsen van een houtbedrijf aan de andere kant van de spoorlijn en was alleen te bereiken via een smal voetpad langs slootjes en over bruggetjes. Toen ik er thuis over vertelde, bleek mijn vader niet bepaald ingenomen met die vriendschap. Dat huis stond zo afgelegen, omdat de vader van mijn vriendje als nachtwaker in dienst was van het houtbedrijf. Die baan en die woning had hij gekregen als loon voor trouwe dienst. Maar wat was ‘trouwe dienst’? In de ogen van mijn vader was hij een ‘maffer’, een man die bij zijn baas was blijven werken tijdens de grote houtstaking van 1929. De haat tegen dat soort mensen zat er in de rode Zaanstreek diep in. Mijn vader was vanaf zijn jeugd een vurige rooie en de gedachte dat zijn jongste telg vriendschap had gesloten met een kind van een onderkruiper zat hem niet lekker.

Mijn ouders hebben zich lange tijd ongerust gemaakt over mijn toekomst. Wat moest er van die jongen worden? Mijn vader speelde, voor zover ik mij herinner, daarin een rol op de achtergrond, maar mijn moeder had er slapeloze nachten van. De oorzaak van die onrust was gelegen in mijn soms wat bizarre fantasie. Ik was voortdurend iemand anders, bezig met een doelbewuste bestemming waar alles voor moest

wijken. Beroepen volgden elkaar op met de wisseling der seizoenen. Iedere ambitie werd met volle overgave opgepakt, enige maanden met verve uitgevoerd en dan onverschillig losgelaten. Dan liet ik alles weer vallen voor iets anders.

Ik weet niet of ik mij al die beroepen nog even goed herinner, maar een paar zijn mij toch bijgebleven. Eerst was ik kermisexploitant. De achtertuin met prieel werd gedecoreerd met een verzameling kraampjes. De kinderen uit de buurt konden zich daar tegen betaling van albumplaatjes met allerlei spelen en spelletjes vermaken. Aan het einde van de week was mijn schoenendoos ruim gevuld met de plaatjes van alle albums die destijds door Verkade en Hille en andere Zaanse firma's op de markt werden gebracht.

Toen de kermis mijn klanten begon te vervelen, schakelde ik over op de functie van circusdirecteur. Een van de jongens uit de buurt was verbazend handig op z'n fiets en aan de rekstok. Hij kon bovendien op zijn handen lopen en werd dus mijn topnummer als acrobaat. Een andere buurjongen wilde niets liever dan zich aanstellen als clown en kreeg van mij dus alle ruimte. Zelf bepaalde ik mij tot het rondstappen in een deftige jas en het aankondigen van de attracties. De entreprijs bestond weer uit albumplaatjes en de schoenendoos werd voller. Ik heb toen serieus informatie ingewonnen over de prijs van een circustent. De klad kwam erin toen mijn acrobaat begon te zeuren over salariering of eigenlijk over het gebrek daaraan, waarna ook de clown een keer huilend wegliep en ik zonder artiesten zat.

In de bakkerswinkel van mijn ouders gingen ook bonbons en chocolaatjes over de toonbank, meestal per ons. Wat na verloop van tijd een stapel ongebruikte, buitengewoon fraaie bonbondozen opleverde. Daar zag ik wat in en mijn volgende onderneming was daarom die van speelgoedfabrikant of ei-

genlijk fabrikant van spelletjes. Ik ontwierp en tekende allerlei varianten van het aloude ganzenbord. Ik knipte kaarten uit vellen karton en beplakte ze met foto's uit tijdschriften, zodat ik kwartetsspellen kon maken. En voor ieder ontwerp had ik een uitstekende verpakking door die stapel lege bonbondozen en doosjes. Ik ontwierp advertenties en affiches. Het was een bloeiende firma, maar ik heb, geloof ik, geen enkel exemplaar verkocht.

Toen kreeg ik voor mijn verjaardag een filmprojector met handbediening. Dat was pas een vondst. Prompt schakelde ik over naar het beroep van bioscoopexploitant annex filmoperator. Mijn grootste probleem was vooralsnog dat ik geen films had om te vertonen, maar een brave filmverhuurder aan de Zuiddijk was zo vriendelijk daarvoor een oplossing te bieden. Voor ieder dubbeltje van mijn zakgeld leverde hij mij één meter film van een grote rol. Het was een goeie deal, want hij sneed die meters altijd van dezelfde rol – een oud bioscoopjournaal – en zo groeiden mijn films in omvang en aantal. Ik kon mijn publiek achtereenvolgens een bokswedstrijd, een stormvloed, een demonstratie en nog wat gebeurlijkheden bieden. Toen ik nog eens dankzij wat extra guldens ook een heuse tekenfilm veroverde, was mijn succes als bioscoopeigenaar compleet. Het einde kwam nogal plotseling, want toen ik deze bezigheden weer eens een tijdje had verwaarloosd, omdat andere beroepen mij boeiender leken, was op een dag de hele voorraad films plus de projector meegenomen door een minder welvarende tante die voor haar kinderen ook wel eens wat extra's wilde. Blijkbaar had mijn moeder bij mijn afwezigheid daar geen weerwerk tegen.

Die ervaring wakkerde overigens mijn handelsgeest aan, want van mijn volgende beroep nam ik afscheid na een finan-

ciële transactie, waarbij ik mijn hele bezit aan een klasgenoot verkocht. Deze keer betrof dat een in mijn ogen compleet ingericht laboratorium (bunsenbrander, microscoop, retorten) inclusief de nodige potjes en flesjes met scheikundige stoffen. Trots was ik vooral op mijn aanschaf van onverdund zwavelzuur en zoutzuur. Ook in dit geval werd ik geholpen door een welwillende apotheker die er wel wat in zag om voor de dubbeltjes van mijn zakgeld wat van dat gevaarlijke spul in een flesje te doen. Daar kon je leuke dingen mee doen. Of minder leuke zoals die keer toen ik mijn nieuwe schoenen had bedorven met een paar druppels onverdund zwavelzuur.

Na een zomervakantie op de boerderij van de familie Vink in Wormer heb ik nog even overwogen te kiezen voor het vak van boer. Ik had iets met de geur van mest en hooi. Die vakantie dankte ik aan het feit dat Jan Vink ooit als broodbezorger had gewerkt bij de coöperatie in Wormerveer, toen mijn vader daar als bakker werkte. Dat was voor hem een bijbaan omdat de opbrengst van zijn boerderij onvoldoende was om zijn gezin met twee dochters te kunnen onderhouden. Hij had een paar koeien in de wei, een welvoorzien moestuin voor eigen gebruik, er scharrelden een paar kippen over het erf en het menu vermeldde alle dagen sla met ei en komkommer. Thuis waren de komkommers toen nog geel, maar hij had al van die groene die veel lekkerder waren. We woonden in de stal, want het was zomer, en ik sliep in een bedstee. Het was in mijn kinderogen een grote boerderij met een hoge poort in de stal om de hoog opgetaste hooiwagen door te laten. Maar boer, zo leerde ik al gauw, wordt alleen een boerenzoon.

Succes schijnt vervolgens mijn deel te zijn geweest toen een goocheldoos nieuwe perspectieven opende. Mijn voorstel-

ling maakte diepe indruk. Blijkbaar kon iemand ook zonder een greintje vingervlugheid de menigte bedotten met zijn trucs. Ik liet allerlei zaken op geheimzinnige wijze verdwijnen om ze op de vreemdste plaatsen weer tevoorschijn te laten komen. Maar na zo'n enkele voorstelling begreep ik toch wel dat ook in dit vak mijn bestemming niet lag.

Op de lagere school was ik een zeer middelmatige leerling. Pas in de vijfde klas trof ik een onderwijzer, die in staat was een blik te werpen achter het masker van die stille, dromerige knaap met z'n kale koppie en z'n stalen brillette (kaal omdat mijn moeder dat het beste verweer tegen luizen vond, staal omdat het minder breekbaar is; mijn moeder was een schat, maar wel behept met de nuchterheid van mijn opa). Hij ontdekte dat ik heimelijk boeken vol avontuurlijke verhalen schreef en drong er bij mijn ouders op aan mij te laten klaarstomen voor de middelbare school. Dat was bepaald niet vanzelfsprekend. Mijn vader dacht wellicht dat met drie zoons de toekomst van zijn bedrijf was gewaarborgd. Om bakker te worden had je geen hoger onderwijs nodig. Mijn oudste broer werd naar de toenmalige ambachtsschool gestuurd, mijn tweede broer naar de handelsdagschool. Maar meester Hagoort pleitte blijkbaar overtuigend. Dus kreeg ik lessen Frans, want dat hoorde er toen nog bij. Ik slaagde voor mijn toelatingsexamen en mijn tijd aan het Zaanlands Lyceum kon beginnen. Het was een pijnlijke ervaring toen ik jaren later moest vernemen dat deze onderwijzer, die zo'n belangrijke rol in mijn leven had gespeeld, als Landwachter was doodgeschoten. Maar toen was mijn jeugd al voorbij.

Nu kijk ik 75 jaar later terug op die tijd. Ik besef dat de dood van mijn schoolmeester niet het enige incident was dat zich